

Marek Stępniaak

Duszpasterstwo i nowa ewangelizacja jako dwa kierunki misji Kościoła katolickiego w Polsce : perspektywa teologiczno-socjologiczna

Łódzkie Studia Teologiczne 24/1, 91-101

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. MAREK STĘPNIAK¹

Szkoła Wyższa Ekonomii i Zarządzania, Łódź
Wyższe Seminarium Duchowne, Łódź

DUSZPASTERSTWO I NOWA EWANGELIZACJA JAKO DWA KIERUNKI MISJI KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W POLSCE PERSPEKTYWA TEOLOGICZNO-SOCJOLOGICZNA

Słowa kluczowe: duszpasterstwo, ewangelizacja, nowa ewangelizacja, komunikacja, zrzeszenia, parafia

1. Wprowadzenie. 2. *Metanoia* celem ewangelizacji. 3. Struktury duszpasterskie w służbie ewangelizacji. 4. Znaczenie komunikacji i łączności w posłudze Kościoła. 5. Zakończenie

1. WPROWADZENIE

Refleksja, jaką podejmuje Kościół, wypełniając misję posłannictwa zbawczego, obejmuje również właściwe odczytanie „znaków czasu”, czyli zrozumienie uwarunkowań społeczno-kulturowych, prawidłowe odczytanie duchowych potrzeb wiernych, którzy aktywnie do Ludu Bożego przynależą, ale także troskę o tych, którzy żyją na peryferiach wspólnoty wierzących. W ostatnim czasie pojawiło się wiele diagnoz o charakterze pastoralnym i socjologicznym dotyczących stanu religijności polskich katolików, uwzględniających współczesne nauczanie Kościoła, a zarazem społeczny kontekst². Interesującym, choć niestety szerzej nieznanym, głosem polskiego Kościoła są pastoralne dokumenty II Polskiego Synodu Plenarnego z lat

¹ Wykładowca teologii pastoralnej w Wyższym Seminarium Duchownym w Łodzi, katolickiej nauki społecznej w WSD Ojców Franciszkanów w Łodzi-Łagiewnikach, dziekan Wydziału Społeczno-Ekonomicznego Szkoły Wyższej Ekonomii i Zarządzania w Łodzi Proboszcz parafii Świętej Rodziny w Rokicinach (archidiecezja łódzka). e-mail: stepniak@onet.eu

² Por. *Raport o stanie wiary w Polsce. Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski arcybiskup Józef Michalik w rozmowie z Grzegorzem Górnym i Tomaszem P. Terlikowskim*, Radom 2011. Z literatury z zakresu socjologii religii warto wskazać najnowsze publikacje ks. prof. J. Mariańskiego: *Praktyki religijne w Polsce w procesie przemian. Studium socjologiczne*, Wydawnictwo Diecezjalne, Sandomierz 2014; *Wiara i wierzenia Polaków w niestabilnej nowoczesności. Analiza socjologiczna*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2014; *Sens życia, wartości, religia. Studium socjologiczne*, Lublin: Wydawnictwo KUL 2013.

1991–1999³, zawierające, mimo upływu ponad 15 lat od ich ogłoszenia, ciągle interesującą analizę uwarunkowań społeczno-politycznych i gospodarczych, w jakich Kościół wypełnia swoją misję zbawczą, syntetyczny wykład nauczania katolickiego oraz propozycje kierunków rozwoju duszpasterstwa.

Aby ze zrozumieniem mówić o duszpasterstwie i nowej ewangelizacji, trzeba dokonać interpretacji pojęcia „ewangelizacja”, postawić pytanie o jej uwarunkowania oraz określić relację duszpasterstwa i nowej ewangelizacji w perspektywie polskiej rzeczywistości religijno-społecznej. Ze względu na złożoną strukturę aktywności duszpasterskiej takie analizy wydają się celowe. Dlatego refleksja niniejsza w pierwszej i drugiej części artykułu zostanie oparta, zgodnie z metodą teologii pastoralnej, na analizie wybranych dokumentów Kościoła, w trzeciej zaś podjęta będzie próba spojrzenia na duszpasterstwo i nową ewangelizację w świetle socjologicznej teorii komunikacji i łączności w grupie społecznej.

1. METANOIA CELEM EWANGELIZACJI

Przez pojęcie duszpasterstwa rozumieć należy „zorganizowaną działalność zbawczą Kościoła urzeczywistniająca w służbie człowieka zbawcze dzieło Chrystusa przez głoszenie słowa Bożego, liturgię, posługę pasterską i świadectwo życia chrześcijańskiego”⁴. Jan Paweł II w Encyklice *Redemptoris missio* (dalej RM) określił duszpasterstwo jako działalność prowadzoną we wspólnotach chrześcijańskich, „które posiadają odpowiednie i solidne struktury kościelne, mają żarliwość wiary i życia, promieniują świadectwem danym Ewangelii w swym środowisku i czują się zobowiązane do misji powszechnej”. Nowa ewangelizacja zaś jest skierowana do ochrzczonych, którzy utracili „żywy sens wiary albo wprost nie uważają się już za członków Kościoła, prowadząc życie dalekie od Chrystusa i od Jego Ewangelii”⁵. Takie doprecyzowanie pojęć wydaje się konieczne. Uściślenia wymaga również pojęcie *ewangelizacja*, sformułowane przez Pawła VI w Adhortacji apostolskiej *Evangelii nuntiandi* z 8 grudnia 1975 r. Ewangelizacja to niesienie „Dobrej Nowiny do wszystkich kręgów rodzaju ludzkiego, aby przenikając je swą mocą od wewnątrz, tworzyła z nich nową ludzkość”. Ten ogólnie określony cel został poddany szczegółowej analizie z pasterską wnikliwością i proroczą wręcz trafnością: „wszakże nie powstanie nowa ludzkość, jeśli wpierrw nie powstaną nowi ludzie, odnowieni przez chrzest i życie według Ewangelii”. Co zatem jest niezbędnie konieczne do powstania „nowej ludzkości”, którą tworzyć będą „nowi ludzie”? Co stanowi istotę owej nowości? Jakie zadania stoją przed Kościołem? Na powyższe pytania znajdujemy prostą odpowiedź: „celem ewangelizacji jest wewnętrzna przemiana”. Kościół wówczas wypełnia skutecznie misję głoszenia Ewangelii, „kiedy boską mocą tej Nowiny, którą głosi, stara

³ *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań: Pallottinum 2001.

⁴ Por. R. Kamiński, W. Przygoda, *Duszpasterstwo*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski, Lublin: TN KUL 2006, 201.

⁵ RM, 33.

się przemienić sumienie poszczególnych ludzi i wszystkich razem, potem także ich działalność, a wreszcie ich życie i całe środowisko, w jakim się obracają”⁶. Przemiana duchowa, określana terminem *metanoia*, stanowi zatem pierwszy cel ewangelizacji.

Takie ujęcie celu ewangelizacji wyjaśnia w pewnym stopniu niepowodzenie wielu duszpasterskich inicjatyw (np. katecheza, przygotowanie do I Komunii świętej czy sakramentu bierzmowania), czy też fakt, że wielu chrześcijan żyje tak, jakby Boga nie było. Pojawiają się jednak inne pytania: dlaczego nie nastąpiła przemiana sumień „boską mocą Dobrej Nowiny”? Czy dlatego, że Ewangelia była głoszona mało skutecznie? Czy przeszkodą okazały się ludzkie słabości, problemy codziennego życia? Czy wpływ Ewangelii został znacząco osłabiony przez propagowane treści antyewangelicznych, jakie niesie współczesna kultura? Te pytania wyznaczają kierunki refleksji zarówno nad ewangelizacyjną misją Kościoła i jej skutecznością, ale także nad przemianami, jakie zachodzą w mentalności współczesnych chrześcijan pod wpływem laickiej kultury masowej.

2. STRUKTURY DUSZPASTERSKIE W SŁUŻBIE EWANGELIZACJI

„Wiara jest aktem osoby i zarazem wspólnoty: jest darem Boga, a żyje się nim w wielkiej wspólnotcie Kościoła i musi on być przekazywany światu”⁷. Przekazywanie wiary jest realizacją misji Chrystusa, jaką wyznaczył Apostołom, a przez nich całej wspólnotcie Ludu Bożego. Przestrzenią dawania świadectwa wierze jest życie społeczne, rodzinne, działalność polityczna i gospodarcza. Głoszeniu Słowa Bożego i sprawowaniu sakramentów zawsze towarzyszy moc Ducha Świętego, a Kościół do wypełniania swojej zbawczej misji potrzebuje skutecznych narzędzi. Szczęśliwie Kościół w Polsce dysponuje rozbudowanym strukturami. Parafie, sieć świątyń, wystarczająca liczba duszpasterzy, umożliwiają normalną pracę duszpasterską. Ruchy i organizacje katolickie ożywiają duszpasterstwo parafialne. Znaczącą rolę spełnia posługa głoszenia Słowa Bożego podczas liturgii, katechezy oraz dzięki katolickim środkom komunikowania się.

Strukturą duszpasterską o szczególnym znaczeniu w Kościele polskim pozostaje ciągle parafia jako uprzywilejowane miejsce ewangelizacji. Jak twierdzi J. Mariański: „parafie stanowią kościelną i rodzinną wspólnotę. Wierni przeżywają Kościół nie *in abstracto*, ale konkretnie, we wspólnotach parafialnych”⁸. Nic nie wskazuje na to, aby trzeba było podejmować, przynajmniej w najbliższym czasie, działania reformujące sieć parafialną na wzór francuski, austriacki czy niemiecki, tworzyć okręgi duszpasterskie z powodu braku kapłanów, czy też braku wiernych. Parafia sprawia, że Kościół jest blisko człowieka: kapłanowi daje możliwość bezpośredniego kontaktu z wiernymi, a katolikom możliwość praktykowania i umacniania wiary

⁶ Adhortacja apostołska *Evangelii nuntiandi*, 18.

⁷ Nota Kongregacji Nauki Wiary, *Wskazania duszpasterskie na Rok Wiary*, Tarnów 2012, 41.

⁸ Por. *Praktyki religijne w Polsce...*, dz.cyt., 217–218.

w lokalnej wspólnotcie⁹. Świątynia parafialna odgrywa znaczącą rolę jako ośrodek życia duchowego i społecznego, w świadomości wiernych jest przestrzenią sakralną, miejscem spotkania z Bogiem w codzienności i ważnych chwilach życia. Taki obraz parafii został również przywołany w Adhortacji apostolskiej *Evangelii gaudium* (dalej EG). Parafia stanowi „wspólnotę wspólnot, sanktuarium, gdzie spragnieni przychodzą i piją, aby dalej kroczyć drogą, jest centrum stałego misyjnego posyłania”¹⁰. Problemem otwartym jest jednak łączność wiernych ze wspólnotą parafialną. Owszem, w ujęciu teologicznym Kościołem lokalnym pozostaje diecezja, ale pierwszym miejscem doświadczenia Kościoła jako wspólnoty z Bogiem i ludźmi jest właśnie parafia. Trafnie ujął to Jan Paweł II, dostrzegając w parafii „niejako ostateczne umiejscowienie Kościoła”¹¹. Dlatego należy dowartościować parafię jako pierwszą wspólnotę wiary oraz jako przestrzeń, w której chrześcijanie dzielą się świadectwem wiary. Pomniejszanie misji parafii, przejmowanie jej zadań przez wyspecjalizowane agendy, sprowadzanie wyłącznie do roli instytucji świadczącej posługi religijne czy dobroczynne, zaciera jej obraz jako wspólnoty wiary, nadziei i miłości. Struktury parafialne powstały na określonym etapie dziejów w celu prowadzenia misji ewangelizacyjnej, budowania wspólnoty wierzących oraz zapewnienia im możliwości wiernym aktywnego udziału w życiu Kościoła. Współcześnie, w sytuacji narastającego pluralizmu społeczno-kulturowego, o obrazie Kościoła, duchowieństwa, katechezy, pracy duszpasterskiej decyduje w znaczącym stopniu spotkanie w Kościele w wymiarze parafii. Poświadczają tę tezę badania nad religijnością Polaków, którzy przede wszystkim deklarują swój związek z Kościołem powszechnym oraz właśnie z parafią¹². Dlatego koniecznym warunkiem nowej ewangelizacji jest odnowa i ożywienie parafii, to właśnie w parafii są formowani liderzy, zdolni zaangażować się w to dzieło. Postulat ten obejmuje całość działalności duszpasterskiej w parafii: głoszenie Słowa Bożego (funkcja prorocka), sprawowanie sakramentów świętych (funkcja kapłańska) oraz kierowanie parafią (funkcja pasterska). Działania na rzecz odnowy parafii powinny obejmować zarówno jej wymiar wspólnotowy, jak i instytucjonalny. Stawanie się coraz bardziej wspólnotą, „domem otwartym, gościnnym”¹³, w którym każdy może zaczerpnąć duchowych sił i umocnić się w wierze, a jednocześnie sprawne działanie parafii jako instytucji w wymiarze charytatywnym, wychowawczym, formacyjnym, są nierozłączne. Celem parafii jest prowadzenie parafian do spotkania z Bogiem, działalność formacyjna, odnowienie i pogłębienie ducha modlitwy przy aktywnym zaangażowaniu rodzin i małych wspólnot¹⁴.

⁹ *Potrzeby i zadania nowej ewangelizacji na przełomie II i III Tysiąclecia Chrześcijaństwa*, w: *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, 13.

¹⁰ EG, 28.

¹¹ Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, 26 (dalej ChL).

¹² Badania z 2012 r. wykazały, że 43,2% dorosłych Polaków odczuwa więź z własną parafią, 31,9% odczuwa więź, ale tylko w pewnym stopniu, 24,3% nie odczuwa więzi, a 6% nie udzieliło odpowiedzi. Por. J. Mariański, *Praktyki religijne w Polsce...*, dz.cyt., 220–221.

¹³ ChL, 26.

¹⁴ Por. B. Wolański, *Kierunki odnowy ewangelizacji pastoralnej parafii*, w: *Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, red. W. Przygoda, E. Robak SAC, Sandomierz 2011, 249 n.

Rozwój zrzeseń w Kościele katolickim w Polsce jest darem Ducha Świętego i owocem soborowej odnowy. Zrzeszenia łączą wiernych i czynią ich świadectwo bardziej czytelne, a działalność na rzecz nowej ewangelizacji skuteczniejszą¹⁵. Katolicy świeccy, korzystając z prawa wynikającego z sakramentu chrztu świętego, tworząc zrzeszenia, uczestniczą w życiu Kościoła i dają wyraz kościelnej komunii¹⁶. Wielość zrzeseń, ich zróżnicowana struktura, programy, formy działalności tworzą swoisty pluralizm form aktywności polskich katolików i proponują ofertę dostosowaną do oczekiwań i duchowych potrzeb poszczególnych osób. Ponadto większość zrzeseń ma osobowość prawną, która czyni je równouprawnionym podmiotem w stosunku do państwa i jego instytucji. Także prawo Unii Europejskiej, zgodnie z tzw. klauzulą kościelną i traktatem lizbońskim, gwarantuje poszanowanie osobowości prawnej uzyskanej na terenie państw członkowskich¹⁷. Mając osobowość prawną, zrzeszenia mogą pozyskiwać fundusze, prowadzić działalność edukacyjną, wydawniczą, charytatywną, są to praktyczne formy realizacji duszpasterstwa społecznego, a także wyrażać swoje stanowisko wobec istotnych problemów społecznych.

Podstawy teologiczne i gwarancje prawne tworzą ramy działalności zrzeseń katolickich, zapewniają zatem autonomię i możliwość szerokich działań. W rzeczywistości Kościoła polskiego w tej dziedzinie jest jeszcze wiele do zrobienia. Brak szerszego zainteresowania katolików świeckich działalnością zrzeseń jest zapewne konsekwencją „luki pokoleniowej” z okresu realnego socjalizmu, kiedy niemalże każda forma działalności duszpasterskiej była lub mogła być przedmiotem inwigilacji. Nie można również nie dostrzegać przemian, jakie zachodzą w życiu religijnym, w warunkach życia i pracy polskich katolików. Wydaje się jednak, że istotnym powodem niskiego poziomu rozwoju zrzeseń jest tzw. indywidualizm religijny, przejawiający się w braku wewnętrznego zapotrzebowania na wspólnotowe przeżywanie wiary i pogłębianą systematycznie formację religijną¹⁸. Taka postawa wynika z pewnej koncepcji Kościoła i miejsca osoby w Kościele. Jak pokazują badania socjologiczne, Kościół dla znacznej części polskich katolików jest przede wszystkim instytucją, nie zaś wspólnotą Ludu Bożego¹⁹. Należy stwierdzić, że formacja duchowa,

¹⁵ Por. B. Drożdż, *Zrzeszenia religijne miejscem urzeczywistniania się Kościoła*, w: *Teologia pastoralna*, red. R. Kamiński, t.1, Lublin 2000, 160n.

¹⁶ Por. W. Śmigiel, *Zrzeszenia religijne laikatu podmiotem ewangelizacji*, w: *Ewangelizacja odpowiedzialność Kościoła w Polsce...*, dz.cyt., 231n.

¹⁷ Por. H. Juros, „Klauzula kościelna” w *Traktacie Amsterdamskim*, w: tenże, *Europejskie dylematy i paradygmaty*, Warszawa 2003, s.163 n.

¹⁸ Jak słusznie zauważa Mariański: „jednostka w ramach swoich indywidualnych wyborów i decyzji chce określać, w co ma wierzyć, w jakim zakresie i przez jaki czas. Jej tożsamość religijna nie może być efektem oddziaływań zbiorowych przekonań czy uznawanych obyczajów i zwyczajów, lecz własnych inicjatyw wynikających z przemyśleń i refleksji bądź dostosowania się do osobistych kryteriów użyteczności, na miarę aktualnych potrzeb jednostki”. *Religia w społeczeństwie ponowoczesnym*, Warszawa: Oficyna Naukowa 2010, 179–180.

¹⁹ Zob. M. Sroczyńska, *Obraz Kościoła i jego miejsca w życiu społeczno-politycznym, Postawy społeczno-religijne mieszkańców archidiecezji łódzkiej*, Łódź: WAŁ 2002, 107–108. Według badań dla 47,1% badanych Kościół jest wspólnotą wiernych. Tak uważa 50,0% kobiet, 52,5% osób do 25 roku życia, 57,3% małżonków, osób z wyższym wykształceniem, 53,4% inteligencji i urzędników. Świętość

jaką proponują zrzeczenia, bardzo wyraźnie prezentuje model wspólnoty Kościoła, a osoby, które odbyły taką formację, częściej postrzegają wspólnotowy wymiar życia Kościoła niż inni katolicy.

3. ZNACZENIE KOMUNIKACJI I ŁĄCZNOŚCI W POSŁUDZE KOŚCIOŁA

Wspólnoty, które tworzą Kościół jako Lud Boży, stanowią osoby, które łączy „jeden Pan, jedna wiara i jeden chrzest”. Każda wspólnota: parafia, rodzina, grupa duszpasterska, stowarzyszenie itp. może być traktowana jako grupa społeczna, w której poszczególne osoby spełniają określone zadania, zajmują pozycje społeczne, odgrywają role, wynikające z misji, posługi, powołania czy zajmowanego miejsca w grupie. Różnorodność osób, powołań charyzmatów z perspektywy teologicznej stanowi o złożoności wspólnoty Ludu Bożego, a różnorodność ról, pozycji, funkcji z perspektywy socjologicznej pozwala interpretować zjawiska religijne jako fakty społeczne. Takie ujęcie nie pomniejsza nadprzyrodzonego charakteru Kościoła, ale uwzględnia i dowartościowuje jego wymiar doczesny i społeczny. „Wiara religijna kształtuje się w wyniku uczestniczenia i komunikowania się we wspólnocie osób, zwłaszcza wierzących”²⁰. Doświadczenie duszpasterskie potwierdzają badania socjologiczne, wskazujące na przemiany i modyfikacje wiary religijnej oraz możliwości jej kształtowania poprzez procesy socjalizacyjno-wychowawcze. Osoby wierzące nadają różne znaczenia wartościom i normom religijnym, uczestniczą w życiu religijnym z różnym zaangażowaniem, a każdy wierzący do pewnego stopnia buduje własną hierarchię ważności celów, dążeń, odczuć i społecznych kontekstów.

Z socjologicznego punktu widzenia elementami struktury grupy społecznej są wspólne wartości, wewnętrzna organizacja grupy, więź społeczna oraz komunikacja i łączność w grupie. Te dwa ostatnie elementy mają istotne znaczenie w funkcjonowaniu grupy oraz jej wewnętrznej integracji i rozwoju²¹. Komunikacja polega na przekazywaniu informacji pomiędzy uczestnikami życia społecznego za pomocą języka, znaków i symboli. Zapewnia również relacje między pozycjami – stanowiskami, jakie zajmują w grupie poszczególne osoby. Tak rozumiana komunikacja w grupie stanowi formę komunikacji społecznej, definiowanej w socjologii i psychologii jako „proces przekazywania z centrum, określanego jako źródło, treści zawartych w symbolicznej postaci znaków skierowanych do odbiorców posiadających zdolność jej przyjęcia. Jest więc zdolnością wyrażania myśli i przekazywania ich innym, a zarazem sposobem przekazywania doświadczenia zbiorowego”²².

Komunikacja w grupie, jaką stanowi wspólnota religijna, to przede wszystkim głoszenie Ewangelii i upowszechnianie nauczania Kościoła. Ujmując to socjolo-

instytucji Kościoła i jego wymiar hierarchiczny podkreśla 21,6%, rolę instytucji strzegącej wiary i obyczajów – 17,4% zaś ogólnościową organizację posiadającą cele świeckie 7,9%.

²⁰ Por. J. Mariański, *Wiara i wierzenia Polaków...*, dz.cyt. 28–29.

²¹ Por. J. Turowski, *Socjologia. Małe struktury społeczne*, Lublin 1993, 97–105.

²² A. Baczyński, *Komunikacja społeczna*, w: *Słownik społeczny*, red. B. Szlachta, Kraków 2004, s. 545.

gicznie, chodzi o przekaz wartości, odnoszących się do celów ludzkich działań, oraz przekaz norm wyznaczających dobór środków, sposobów i metod, które kształtują ludzkie działania²³. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na znaki i symbole chrześcijańskie powszechnie zrozumiałe i funkcjonujące w przestrzeni publicznej oraz na język komunikowania oraz przekazywane treści. W działalności duszpasterskiej, ukierunkowanej na pogłębienie wiary, podstawowe pojęcia i sformułowania są powszechnie zrozumiałe, przynajmniej znaczącej części wiernych. Należy jednak zauważyć, że pewne grupy praktykujących nie zdobyły wystarczającej znajomości podstawowych prawd wiary, przykazań Bożych i kościelnych, a także pojęć używanych w języku religijnym, lub też nadają im wyłącznie świeckie znaczenie. Powyższa sytuacja zaznacza się szczególnie wyraziście w duszpasterstwie parafialnym, zwyczajnym, w którym uczestniczą wierni reprezentujący różny poziom religijny, intelektualny i kulturowy. Komunikowanie treści ma swoje odniesienie do różnych form nauczania. Oficjalne dokumenty Magisterium, ze względu na ich znaczenie dla Kościoła powszechnego, są redagowane w precyzyjnym języku teologicznym i zawierają liczne odniesienia do wcześniejszych dokumentów soborowych i papieskich. Inne zasady, na które wskazuje papież Franciszek, odnoszą się do homilii²⁴, jeszcze inne zapewne do oficjalnych komunikatów i listów pasterskich, które, przynajmniej w Polsce, pozostają nadal częstym i uprzywilejowanym środkiem komunikowania się pasterzy z Ludem Bożym. W odniesieniu do wszelkich form komunikowania się we wspólnotach kościelnych istotne znaczenie ma jednak, jak się wydaje, skuteczność przekazu treści, umacniających wiarę i tożsamość chrześcijańską.

Skuteczność komunikacji w grupie zależy od łączności, czyli sposobów przekazywania informacji przez sieć stanowisk i pozycji społecznych. Wyróżnia się formalny system łączności w grupie, obejmujący przepływ informacji poprzez stanowiska, pozycje społeczne oraz instytucje grupowe, dokonujący się według określanych zasad, norm, prawa. System taki we wspólnotach kościelnych obejmuje nauczanie papieża, soborów, synodów, biskupów, w kontekście parafialnym zaś proboszcza i duszpasterzy. Istnieje również, nie mniej ważny, nieformalny system łączności, nieregulowany przepisami, dokonujący się samorzutnie, oparty na wzajemnym zaufaniu i lojalności między osobami wykonującymi różne role społeczne. Ten rodzaj łączności występuje niewątpliwie w różnych grupach duszpasterskich, opartych na wzajemnym zaufaniu, życzliwości, wspólnej trosce o duchową formację. Istotną rolę spełniają tu liderzy wspólnot, animatorzy, duchowi przewodnicy, cieszący się zaufaniem zarówno odpowiedzialnych za duszpasterstwo, jak i osób tworzących daną grupę. Można zatem stwierdzić, że o ile formalny system łączności zapewnia przekaz wiedzy religijnej i treści umacniających wiarę, o tyle system nieformalny pomaga osobiście przyjąć, czyli zinternalizować, prawdy wiary i chrześcijańskie zasady moralne.

Komunikacja i łączność w grupie spełniają dwie istotne funkcje. Pierwsza z nich, określana jako informacyjno-organizatorska, polega na przekazywaniu infor-

²³ Por. J. Mariański, *Sens życia...*, dz.cyt., 119.

²⁴ Por. EG, 135–138.

macji między stanowiskami w grupie „z góry na dół” w postaci programów, poleceń, zarządzeń, zapytań, oraz „z dołu do góry” w postaci sprawozdań, odpowiedzi, meldunków. Funkcja ta umożliwia inicjowanie, organizowanie, wykonywanie odpowiednich działań przez grupę jako całość lub jej poszczególne instytucje grupowe, podejmowanie decyzji, sprawdzanie skuteczności działania, likwidowanie zagrożeń. Ma ona ważne zastosowanie także w odniesieniu do wspólnot kościelnych. Przekaz informacji, dotyczących duszpasterstwa i nowej ewangelizacji, treści i form, inicjatyw, działań dokonuje się „z góry na dół” między Stolicą Apostolską, Kościołami lokalnymi, diecezjami, parafiami, stowarzyszeniami, rodzinami. Odpowiedzią płynąca z „dołu do góry” są podejmowane inicjatywy duszpasterskie w parafiach i diecezjach, uwzględniające lokalne uwarunkowania i możliwości, opisywane w formie sprawozdań duszpasterskich. Działania te angażują duchownych i świeckich, rodziny, zrzeszenia katolickie, diecezje i parafie, niekiedy całe lokalne społeczności.

Druga funkcja jest określana jako motywacyjno-inspirująca. Jej celem jest wytworzenie atmosfery zaangażowania i wspólnoty wśród członków grupy. Liczne badania nad grupami społecznymi pokazały, że pełna i obiektywna informacja, jaką otrzymują członkowie grupy, odgrywa rolę mobilizującą, wzmacnia aktywność i zaangażowanie, brak zaś informacji, ukrywanie wiadomości, niejasny przekaz powoduje utratę zaufania członków do kierownictwa grupy, bierność, poczucie pomniejszania ich roli i godności. Uwzględnienie tej funkcji w grupie religijnej ma również swoje istotne znaczenie zarówno w odniesieniu do duszpasterzy, jak i do wiernych świeckich. Jednym z warunków istnienia parafii jako wspólnoty jest wspólnota kapłańska, wyrażająca się we współodpowiedzialności za posługę duszpasterską. Kapłan współodpowiedzialny to ten, który jest poinformowany, czynnie zaangażowany oraz odpowiedzialny za powierzone mu działania. Również „budzenie olbrzyma” – katolickiego laikatu, czyli uaktywnienie świeckich, wymaga zaufania i docenienia ich roli w Kościele. Konieczne jest uświadomienie świeckich w odniesieniu do ich praw i obowiązków, wynikających z sakramentu chrztu i bierzmowania oraz wypełnianego powołania czy zawodu. Należy również umożliwić świeckim wypełnianie ich odpowiedzialności za Kościół poprzez zaangażowanie w konkretnej wspólnoty. Nauczanie o misji świeckich bez tworzenia możliwości działania, choćby w ramach Akcji Katolickiej, rad parafialnych duszpasterskich i ekonomicznych, czy innych grup duszpasterskich nie zmieni wiele w ich aktywności i odpowiedzialności za Kościół²⁵.

Aby komunikacja i łączność w grupie społecznej mogła zaistnieć, muszą występować trzy istotne elementy: nadawca, który jest źródłem informacji, kanały informacji (media, drogi) oraz odbiorcy informacji. Wskazuje się w tym zakresie na trzy istotne postulaty, godne poznania i analizy z perspektywy duszpasterskiej. Pierwszy postulat mówi, że nadawane informacje powinny być ważne i znaczące dla odbiorców, między nowością informacji a szansami jej przyjęcia przez odbiorcę

²⁵ Por. M. Fiałkowski, *Uwarunkowania społeczno-kulturowe duszpasterskiej pracy Kościoła w Polsce na początku XXI wieku*, w: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski, *Być solą ziemi. Kościół domem i szkoła Komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na latach 2010–2013, rok 2012–2013*, Poznań 2012, 230 n.

istnieje bowiem korelacja pozytywna. Pojawia się pytanie: jak głosić prawdy wiary, aby były one odbierane jako ważne i znaczące? Wydaje się, że pierwszym warunkiem spełnienia tego postulatu jest uwzględnienie duchowych potrzeb i przeżywanym problemom tych, którym głosi się Ewangelię. Słowo Boże, głoszone w homiliach, podczas katechezy, prowadzonej według dostosowanych do wieku i poziomu uczniów programów, czy też w katolickich środkach przekazu powinno trafiać do umysłów wiernych, skłaniać do refleksji i oceny otaczającej rzeczywistości w świetle wiary. W ten sposób spełniany zostanie podstawowy element nowej ewangelizacji, polegający na poszukiwaniu nowych form głoszenia tej samej Ewangelii.

Drugi postulat stwierdza, że informacja powinna być dostosowana do potrzeb i zainteresowań odbiorcy. Ze względu na wielość odbiorców oraz zróżnicowanie grupy jest to warunek niełatwy do spełnienia w wymiarze parafii, różne informacje są bowiem ważne i aktualne dla różnych osób. Konieczne jest wytworzenie zainteresowania odbiorów informacjami, jakie mogą być przekazywane. To odbiorcy dokonują selekcji informacji, przyjmują ważne i dostosowane do sfery ich zainteresowań, poglądów czy życiowej sytuacji. Ten mechanizm dobrze znany nauczycielom i pedagogom jest również oczywisty dla duszpasterzy. Dlatego oprócz tzw. duszpasterstwa zwyczajnego, prowadzonego w parafiach i ukierunkowanego na przeciętnego parafianina, konieczny i pożyteczny w nowej ewangelizacji jest rozwój działań ukierunkowanych na poszczególne grupy wiernych, skupiające osoby o zbliżonych zainteresowaniach, podobnym wykształceniu, wieku, należących do tej samej grupy zawodowej. Przekaz wiary we wspólnocie parafialnej powinien być uzupełniony o formację w małych wspólnotach działających w parafii oraz w stowarzyszeniach katolickich.

Postulat trzeci dotyczy odbiorcy przyjmującego informację. Odbiorca powinien aktywnie uczestniczyć w odbiorze informacji, treści nie mogą być przekazywane jednostronnie (pytania, wyjaśnienia, dyskusja, wątpliwości). Postulat ten jest uzasadniony psychologicznie, ponieważ aktywny udział czyni z odbiorcy podmiot, ale i praktycznie, zapobiega bowiem zniekształceniu informacji²⁶. Warto w tej perspektywie zatrzymać się nad możliwościami ożywienia niedzielnej liturgii poprzez aktywne zaangażowanie wiernych. Rozszerzenie posług liturgicznej służby ołtarza, udział scholi, zaangażowanie dzieci, młodzieży, rodzin, przedstawicieli grup parafialnych w modlitwę powszechną czy w przygotowanie procesji z darami czyni udział wiernych bardziej aktywnymi, sama zaś liturgia staje się bardziej czytelna, angażująca i ubogacająca duchową formację świeckich i duchownych. Inną formą realizacji tego postulatu jest aktywność członków poszczególnych wspólnot parafialnych zarówno tradycyjnych, jak i nowych. Bezpośrednie relacje z innymi, wspólne apostołskie inicjatywy, zadania podejmowane na rzecz wspólnoty parafialnej aktywizują i czynią ich odpowiedzialnymi za Kościół lokalny. Świadczą o tym zarówno spotkania formacyjne, odbywane w ciągu roku, jak również przeżywane rekolekcje dla różnych grup wiernych. Znaczącą kwestią pozostaje formacja świeckich liderów. Są oni aktywnymi podmiotami odbierającymi treści religijne,

²⁶ Por. M.M. Przybysz, *Public relations w dawaniu świadectwa wiary*, w: Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski, *Być solą ziemi...*, dz.cyt., 357.

a następnie aktywnie przekazują je innym, dając świadectwo wiary i zaangażowania w życie Kościoła. Właśnie świadectwo katolików świeckich jest konieczne zarówno dla duszpasterstwa, jak i nowej ewangelizacji, czyni bowiem wiarygodne nauczanie Kościoła, szczególnie w dziedzinie życia małżeńskiego, rodzinnego, politycznego czy gospodarczego.

4. ZAKOŃCZENIE

Powyższe rozważania, odnoszące się do duszpasterstwa i nowej ewangelizacji w kontekście pewnych uwarunkowań społecznych, nie wyczerpują zapewne tej szerokiej problematyki. Dwa podstawowe kierunki misji Kościoła: duszpasterstwo i nowa ewangelizacja nie są ze sobą sprzeczne. Choć zwracają się ku różnym adresatom, zmierzają do tego samego celu, jakim jest ewangelizacja. Warunkiem skuteczności nowej ewangelizacji jest dobrze zorganizowane duszpasterstwo prowadzone we wspólnotach parafialnych. Błędem byłoby ukierunkowanie się wyłącznie na nową ewangelizację poprzez poszukiwanie nowych metod i nowych środków, czasem dość atrakcyjnych, nośnych medialnie, a zaniedbywanie podstawowych czynności duszpasterskich. To w parafiach dokonuje się bowiem pierwszy przekaz wiary i formacja tych, którzy będą zdolni do zaangażowania się w dzieło nowej ewangelizacji. Dlatego troską i refleksją należy objąć polskie duszpasterstwo parafialne tak, aby jak najdoskonalej służyło pogłębieniu wiary tych, którzy tworzą parafialne wspólnoty. One stanowią bowiem żywy Kościół, który z zapałem podejmie dzieło głoszenia Ewangelii tym, „którzy utracili żywy sens wiary lub już nie uważają się za uczniów Chrystusa”²⁷. Nie wyklucza to oczywiście innych inicjatyw, ale powodzenie każdego przedsięwzięcia na rzecz nowej ewangelizacji będzie tym skuteczniejsze im bardziej aktywne duszpastersko będą parafialne wspólnoty.

BIBLIOGRAFIA

- Baczyński A., *Komunikacja społeczna*, w: *Słownik społeczny*, red. B. Szlachta, Kraków: Wydawnictwo WAM 2004, 545–559.
- Ewangelizacja odpowiedzią Kościoła w Polsce na wyzwania współczesności*, red. W. Przygoda, E. Robak SAC, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 2011.
- Kamiński R., Przygoda W., *Duszpasterstwo*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski, Lublin: TN KUL 2006, 838–847.
- Komisja Duszpasterstwa Konferencji Episkopatu Polski, *Być solą ziemi. Kościół domem i szkołą Komunii. Program duszpasterski Kościoła w Polsce na latach 2010–2013, rok 2012–2013*, Poznań: Święty Wojciech, 2012.
- Mariański J., *Religia w społeczeństwie ponowoczesnym*, Warszawa: Oficyna Naukowa 2010.
- Mariański J., *Praktyki religijne w Polsce w procesie przemian. Studium socjologiczne*, Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne, 2014.
- Mariański J., *Sens życia, wartości, religia. Studium socjologiczne*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2013.

²⁷ Por. RM, 33.

Mariański J., *Wiara i wierzenia Polaków w niestabilnej nowoczesności. Analiza socjologiczna*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2014.

Turowski J., *Socjologia. Małe struktury społeczne*, Lublin: TN KUL, 1993.

MINISTRY AND NEW EVANGELIZATION AS TWO DIRECTIONS OF THE POLISH CATHOLIC CHURCH THEOLOGICAL AND SOCIOLOGICAL PERSPECTIVE

Summary

The reflection about ministry and new evangelization requires first of all the definition of the word „evangelization” and posing a question about its circumstances as well as defining the relationship between new evangelization and ministry in the perspective of the Polish social and religious reality. Due to the complex structure of ministry activity of the Polish Church such precise definitions seem to be necessary. Two basic direction of the Church’s mission – ministry and evangelization – are not contradictory. Although they are accomplished differently and are addressed to various recipients they are directed to the same goal of evangelization. The effectiveness condition of a new evangelization is a well organized ministry in parishes. The first and second part of this article is based, according to pastoral theology methodology, on the analysis of selected Church documents and sociological and ministry observations. The third part is the attempt to present the role of communication for the purposes of ministry and new evangelization in light of sociological theory.

Key words: ministry, evangelization, new evangelization, communication, associations, parish